

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ
(1852 - 1907)

Каталог изложбе

НОВИ САД, 2002

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

КАТАЛОЗИ ИЗЛОЖБИ

72

АУТОРИ КАТАЛОГА И ИЗЛОЖБЕ

Ксенија Светличкић и Ненад Дошлић

Библиотека Матице српске приредила је изложбу поводом 150 година рођења писца и новинара Пере Тодоровића. Изложба је отворена од 27. маја до 15. јуна 2002. године у витринама испред свечане сале Матице српске, а коришћена је грађа из збирки БМС и Рукописног одељења Матице српске (РОМС). Испод сваке каталошке јединице уписане су сигнатуре.

За историчара Србије друге половине 19. века, име Пера Тодоровића је незаобилазно. Он је један од најзначајнијих припадника круга младих људи око Светозара Марковића, родоначелника идеје социјализма у Србији и творца једне дуговечније идеологије у њој; незаменљив међу организаторима прве политичке странке у Србији – Народне радикалне странке (1881-1882), која је обележила политичку и друштвену историју Србије од стицања независности до стварања југословенске државе (1878-1918); творац модерног новинарства и издаваштва у Србији, изузетно плодан писац (романи, дневници, мемоари, путописи); преводилац чији су преводи надживели своје време. То је довољан разлог за проучавање личности и рада Пера Тодоровића, али није једини.

Живот Пера Тодоровића је необичан, богат, драматичан: осуђен на смрт па помилован; оптужен за издају странке коју је он створио; противник и пријатељ династије Обреновића; ратник, емигрант, хронични болесник. Гоњен и понижаван, он је највећи део живота провео тражећи начин како да опстане. Прихватио је изазов судбине. Узвраћао је ударце, али се највише бранио својим делом. (...)

Пера Тодоровић је почео да објављује као двадесетогодишњак. У својој двадесетдругој години постао је главни уредник *Рада*, првог социјалистичког часописа у Србији. Сарађивао је у листовима које су Светозар Марковић и његове присталице издавали у Крагујевцу почетком седамдесетих година: *Јавност*, *Глас Јавности*, *Ослобођење*, да би *Старом ослобођењу*, листу који је почео да излази после смрти Светозара Марковића, дао сасвим лични печат. У том раздобљу, Тодоровић је писао политичке расправе, уводнике, коментаре, информације, подлистке, а затим теоријске књижевне списе и књижевне критике.

Латинка Перовић, 2000

Пера Тодоровић рођен је 1852, као син богата свињарска трговца. Даровит дечко али осредњи ђак, он није свршио гимназију, - и пошто је неколико година провео на страни (нарочито у Швајцарској), вратио се, како је бар он уверавао, али како му се није веровало, с некаквом учитељском дипломом. У нашу политичку борбу улетео је врло млад, тек што је постао пунолетан. Почео је као социјалист, уз Светозара Марковића, који га је волео и коме је он био први ађутант. Газдински син у једној партији где су газдински синови били ретки, Тодоровић је био тај од кога је партија, на првом месту, тражила новчане жртве. Он је учествовао, добрим делом, у финансирању Марковићевих листова; платио штампу Марковићеве књиге *Начела народне економије*, - свега 130 дуката, што је за оно време била сума...

Слободан Јовановић, 1908

Роман *Смрт Карађорђева* Тодоровић је објављивао, у наставцима, у току 1892. и 1893. године, као подлистак у својим *Малим новинама*. Информативне и модерно уређиване, *Мале новине* су, почетком деведесетих година биле једини лист у Београду, између више од педесет осталих листова и часописа, који је излазио свакодневно. Осим оних бројева који су, из различитих разлога, штампани на мање страна, сваки је број у подлистку доносио један роман, некад и два. То су већином били Тодоровићеви или преведени романи. Од преведених треба поменути роман Емила Золе *Звер-човек* који је у то доба и у Француској узбуђивао и читаоце и критичаре. После *Смрти Карађорђевог* Тодоровић је, у подлистку, штампао два романа која није завршио, *Београдске тајне* и, много занимљивији, *Силасак с престола* и кратак роман који је завршио, *Лене грешнице*. Овај последњи је, по начину на који је писан и по наслову, сродан оном жанру који се у наше време звао шунд-роман, а који се у Тодоровићево доба звао булеварски роман. Кад се данас листају *Мале новине* има се утисак да је у писању *Београдских тајни* и *Силаска с престола*, Тодоровић застао и стога што је хитао да напише други један аутобиографски и мемоарски спис о догађајима који су претходили и који су суделовали Тимочкој буни. Тај спис је значајан не само за оне истраживаче који се баве Тодоровићем као политичком личношћу него и за оне који се баве његовим књижевним радом. Чак и кад се не читају упоредо, после првих страна једног и другог списка лако се открива да је мемоарску прозу *Крвава година* и роман *Смрт Карађорђева* писала рука истог писца, иако је *Крваву годину* Тодоровић потписао пуним именом а *Смрт Карађорђеву*, као и многе друге романе, није.

Светлана Велмар-Јанковић, 1993

Историја наше књижевности олако је прешла преко чисто литерарног, а нарочито преко књижевно-критичког рада Пера Тодоровића. У

брзим и кратким потезима, са свом строгошћу неопозиве пресуде, и суморно и сумарно, она га је прогласила само за пратиоца и тумача Марковићевих идеја, при чему му је редовно стављала у неопростив грех да је мисли свог вође о тенденцији и утилитарном схватању књижевности, у духу свог рушилачког антиестетичког осећања, довео до крајњих граница искључивости, унизио их до буквалног и бесмисленог подвргавања литературе задацима дана, спустио их до сваког одрицања функције лепог у уметности и друштву уопште. Следбеник и једно време запажени настављач дела великог револуционарног радника, активни учесник социјалистичког покрета седамдесетих година прошлога века, Тодоровић је у историјској оцени постајао најпре образац епигона и касније класичан пример ученика који изневерава мисију свог учитеља, узгредан сапутник који припада разноврсној и многобројној гомили оних што помажу да се епоха схвати и изразитије обоји, најзад, међу представницима који се понекад помињу – једна нијанса сивила у групи "величина малених".

Савремене духове неупоредиво више је привлачила личност од дела Пера Тодоровића. Спремни да најлакше мислимо у великим и рељефним откосима контраста и да их са страшћу модерних супротстављања ређамо једне против других, ми смо и у личности Пера Тодоровића изналазили, пре свега, особине и одлике достојне деликатних психолошких испитивања. Из заиста сложених биографских података, из видљивих, скривених и слућених веза међу њима, најбоље су се памтиле оне чињенице и оне мутне околности, - врло често сумњиве и готово увек оптуживалачке, нарочито у неповољном смислу за целовитост лика, - које су ишле једне ка другима да их или више истакну или помирљиво неутралишу.

Василије Калезић, 1969

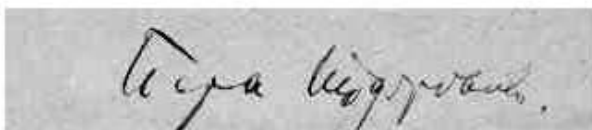
Разноврсна и противречна личност Пера Тодоровића може из више разлога да привуче пажњу неког карактеролога који би се бавио не само његовом личношћу већ и карактером српског народа преломљеног кроз његовог, у приличној мери, типичног представника. Јер, Пера Тодоровић је, збиља, према Цвијићевој оцени динарца, виолентни динарац, заљубљеник правде и љути борац против сваке неправде, у исто време плаховит потпалјивач народа (како Пера Тодоровић зове Јашу Томића; таквих плаховитих потпалјивача имамо довољно и данас); при томе Пера Тодоровић је и Дон Кихот и Санчо Панса, борац за правичнију власт, али онда, као сваки прави интелектуалац који цени слободу, ван власти, увек усамљеник, како је за себе говорио Пол Валери, када је било речи о политици и стварима духа.

Владета Јеротић, 1999

На таквим друштвеним, политичким и књижевним претпоставкама, живећи искључиво од свога пера под искошеним погледима јавности и чаршије, Тодоровић није ни могао писати полако, пробраним стилем и за

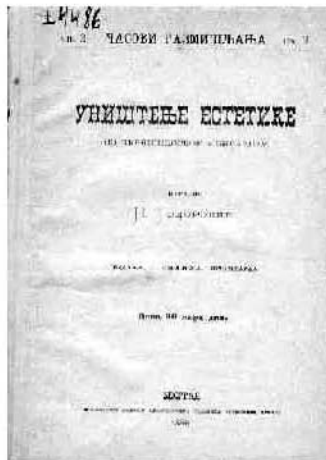
своју душу, као што је чинио приповедач и дворски лекар Лаза К. Лазаревић. Тодоровић је живео од писања. Био је човек улице и јавности, новинар који издаје булеварске романи и извештаје са суђења хајдучима; био је робијаш и политички радник, државни чиновник и прогнаник. Свака његова историјска и параисторијска књига – *Смрт Карађорђева*, *Смрт кнеза Михаила*, *Силазак с престола*, *Крвава година* – била је уроњена у политичку стварност Србије, којој је Пера Тодоровић на свој наметљив начин хтео да објасни њу саму, да јој скине копрену с вида и да јој покаже пут препорода. Разумевајући добро припрости паланачки менталитет многих Срба, њихову ускогрудост, обест и склоност ка празном надгорњевању, њихово празноверје којим су заменили праву веру и њихову исконску несигурност и страх пред непознатим и пред силама мрака, Тодоровић је, својом фантастиком и повременим уграђивањем нестварног у голу и приземну стварност, вешто појачавао драмски учинак документаристичког публистичког текста, дајући му питкост занимљивог и привлачног књижевног штива.

Предраг Палавестра, 1999

A photograph of a handwritten signature in black ink on a light-colored background. The signature reads "Pera Todorović" in a cursive script.

ДЕЛА

1. Живот и трулеж / од П.[Пере] Тодоровића. - Београд : Ј. Симић, 1882. - 22 стр.
I 4485
2. Уништење естетике / израдио П.[Пера] Тодоровић. - Београд : Ј. Симић, 1882. - 55 стр.
I 4486
3. Силазак с престола / написао Карно Амурели. - Београд : Штампарија код "Просвете", 1889. - 702 стр.
I 40
4. Смрт Карађорђева / [Пера Тодоровић]. - Београд : Д. С. Николајевић, 1928. - XIV, 311 стр., [1] лист са сликом аутора
II 8153

5. Дневник Пере Тодоровића (1904) / Пера Тодоровић ; [приредио] С. Синиша Пауновић. У: Књижевност. - 11, 24, 2 (1957), стр. 105-119.
II 807
6. Дневник Пере Тодоровића (1905) / Пера Тодоровић ; [приредио] С. [Синиша] Пауновић. У: Књижевност. - 11, 24, 3 (1957), стр. 247-253.
II 807
7. Дневник Пере Тодоровића (1906) / Пера Тодоровић ; [приредио] С. Синиша Пауновић. У: Књижевност. - 11, 24, 4 (1957), стр. 340-348.
II 807

8. Смрт Карађорђева / Пера Тодоровић. - Београд : Космос, 1958. - 265 стр.
II 433430
9. Дневник из 1901 / Пера Тодоровић. У: Књижевност. - 25, 30, 1-2 (1960), стр. 122-133.
II II 807
10. Смрт Карађорђева / Пера Тодоровић. - Ивањица : Графичар, Издавачка делатност Чачак, 1984. - 182 стр.
III 81282
11. Листови из "Хајдучије" / Пера Тодоровић. - Београд : Просвета, 1985. - 549 стр.
III 81875

12. Изабрани списи. [Друштво и политика] / Пера Тодоровић. - Београд : Рад, 1986. - 393 стр.
II 400733/1
13. Изабрани списи. Књижевност / Пера Тодоровић. - Београд : Рад, 1986. - 263 стр.
II 400733/2
14. Дневник једног добровољца / Пера Тодоровић. - Београд : Нолит, 1988. - 234 стр.
II 406597
15. Дневник / Пера Тодоровић. - Београд : Српска књижевна задруга, 1990. - 435 стр.
III 402393
16. Крвава година / Пера Тодоровић. - Београд : Српска књижевна задруга, 1991. - 397 стр.
III 408680

17. Огледало / Пера Тодоровић. - Београд : Медицинска књига : Медицинске комуникације, 1997. - 959 стр.
II 432277
18. Српска ствар у Старој Србији ; Успомене на краља Милана / Пера Тодоровић. - Београд : Службени лист СРЈ, 1997. - 329 стр.
III 416340
19. Зраке из прошлости / пише Пера Тодоровић. - 3. изд. - Београд : Електрична штампарија С. Хоровица, 1903. - 625 стр.
II 9307/1

20. Зраке из прошлости / пише Пера Тодоровић. - 3. изд. - Београд : Електрична штампарија С. Хоровица, 1903. - Стр. 627-1252
II 9307/2
21. Писма / Пера Тодоровић. - Београд : Службени лист СРЈ, 2000. - 552 стр.
III 425987

ПРЕВОДИ

22. Новина. Св. 1 / с рускога превео П. Тодоровић. - У Новоме Саду : Штампарија А. Пајевића, 1878. - XVI, 252 стр.
I 16083/1
23. Новина. Св. 2 / с рускога превео П. Тодоровић. - У Новоме Саду : Штампарија А. Пајевића, 1878. - 324 стр.
I 16083/2

24. Ревизор / написао Никола Гогољ. - У Новом Саду : А. Пајевић, 1880. - 145 стр.
I 4923
25. Историја једног француског сељака / [написао Еркман Шатријан]. - У Београду : Штампарија задруге штампарских раденика "Обилићев венац", 1881. - 242 стр.
II 13941

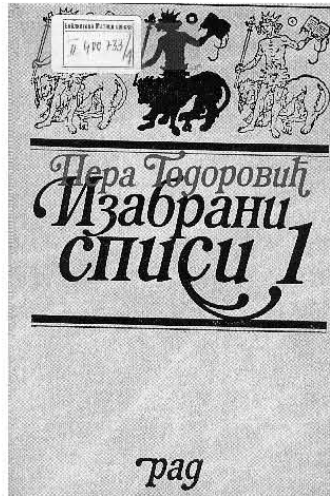
ЛИТЕРАТУРА

26. Пера Тодоровић. [1] / Слободан Јовановић. У: Српски књижевни гласник. - 20, 1 (1908), стр. 17-30.
КМП 2 1901.1, П П 1
27. Пера Тодоровић. 2 / Слободан Јовановић. У: Српски књижевни гласник. - 20, 2 (1908), стр. 116-127.
КМП 2 1901.1, П П 1

28. Пера Тодоровић. 3 / Слободан Јовановић. У: Српски књижевни гласник. - 20, 3 (1908), стр. 192-204.
КМП 2 1901.1, П П 1
29. Пера Тодоровић. 4 / Слободан Јовановић. У: Српски књижевни гласник. - 20, 4 (1908), стр. 258-269.
КМП 2 1901.1, П П 1
30. Пера Тодоровић. 5 / Слободан Јовановић. У: Српски књижевни гласник. - 20, 5 (1908), стр. 350-364.
КМП 2 1901.1, П П 1

39. "Дневник једног добровољца" Пера Тодоровића / Предраг Протић. У: Стваралац и политика / Предраг Протић. - Београд : Нолит, 1972. - стр. 56-65.
 П II 50390
40. Пера Тодоровић / Латинка Перовић. - Београд : Рад, 1983. - 196 ,[16] стр. с таблама
 П II 89287
41. Књижевнотеоријска схватања и критичарска пракса Пера Тодоровића / Весна Матовић. У: Зборник Матице српске за књижевност и језик. - 33, 1 (1985), стр. 170-191.
 П II 803
42. Optuženi Pera Todorović / Borislav Mihajlović Mihiz. - Beograd : Atelje 212, 1986. - [28] str.
 П II 98022

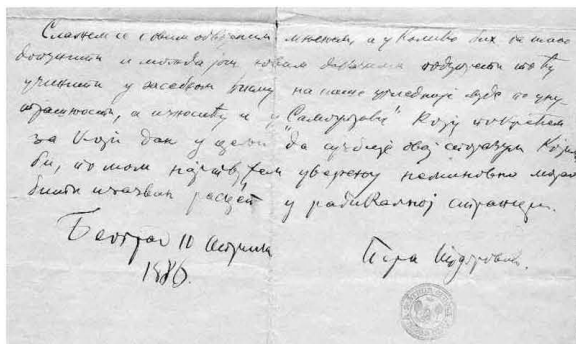
43. Нови прилози проучавању живота и рада Пера Тодоровића / Латинка Перовић. У: Историјски часопис. - 34 (1987), стр. 291-307.
 П II 786
44. Пера Тодоровић о свом учешћу у покушају ослобађања С. Г. Нечајева из затвора у Швајцарској 1872. године / Латинка Перовић. У: Српско-руске револуционарне везе / Латинка Перовић. - Београд : Службени лист СРЈ, 1993. - стр. 41-70.
 П III 429002
45. Пера Тодоровић писац противречности и коби / Светлана Велмар-Јанковић. У: Уклетници / Светлана Велмар-Јанковић. - Београд : Просвета, 1993. - стр. 41-70.
 П II 423452

46. Пера Тодоровић / Миодраг Тодоровић. - Смедеревска Паланка :
Бурђевдан 229, 1994. - 93 стр., VIII стр. са фотогр.
III 411229
47. Пера Тодоровић и Русија / Витомир Вулећић. У: Зборник Матице
српске за славистику. - 52 (1997), стр. 9-43.
II П 3190
48. Пера Тодоровић / Бане Јовановић. - Београд : Рад, 1998. - 97 стр.
II 434673
49. Пера Тодоровић / уредила Весна Матовић. - Београд : Институт за
књижевност и уметност, 1999. - 425 стр.
III 422156

50. Пера Тодоровић и Обреновићи / Витомир Вулећић. - Нови Сад :
Матица српска, 1999. - Стр. 42-69
П. о.: Зборник Матице српске за историју; књ. 59-60, 1999
III 426702
51. Додатна тумачења Пера Тодоровића / Илија Петровић. У: Левица и
српство / Илија Петровић. - [1. изд.]. - Нови Сад : Цветњак, 1999. -
стр. 125-137.
II 438073

52. Пера Тодоровић против политичке криминализације отаџбине / Драган Симеуновић. У: Из ризнице отаџбинских идеја / Драган Симеуновић. - Београд : Војска : Верзал прес, 2000. - стр. 141-159. III 424974
53. Социјалистичка активност Пера Тодоровића / Добросав Бјелетић. У: Српски социјалисти о класном и националном питању / Добросав Бјелетић. - 1. изд. - Нови Сад : Будућност, 2001. - стр. 251-268. III 428219

Рукопис Пера Тодоровића, 1886

ПИСМА, РУКОПИСИ И ФОТОГРАФИЈЕ

54. Пера Тодоровић
55. Сагласност Пера Тодоровића са мишљењем Раше Милошевића по питању споразума закљученог између Народне радикалне и Народне либералне странке, у Београду на Цвети 1886. године (РОМС М. 17.660)
56. Писмо Пера Тодоровића Павлу Аршинову писано у Новом Саду 28. јуна 1878 (РОМС 16.207)
57. Писмо Пера Тодоровића Јовану Јовановићу Змају писано у Новом Саду 20. јула 1878 (РОМС 33.560)
58. Писмо Пера Тодоровића Миши Димитријевићу, писано у Бечу 31. маја 1879 (РОМС 30.438)
59. Писмо Пера Тодоровића Антонију Хацићу писано у Паризу 27. новембра 1879 (РОМС 19.813)

60. Писмо Пере Тодоровића Антонију Хаџићу писано у Паризу 17. децембра 1879 (РОМС 3.670)
61. Писмо Пере Тодоровића Антонију Хаџићу писано у Паризу 14. јуна 1880 (РОМС 19.811)
62. Писмо Пере Тодоровића Антонију Хаџићу писано у Београду 19. јануара 1883 (РОМС 19.814)

Kop. 6/1879
 Нови Сад 28 јуна 1878 год.
 Гаже Василија и "св. Никола".
 Оу мене раскојидије забави дана
 њедана мале јиделишности; у ње
 ма на њу-вои ред, свџа њу-вои
 свџа проина "Њеда да се ради?" Ама
 се њама њеда се заурину се раскојидије
 забави Кошма, брата Кошма, се њама
 се те. Њеда се да се у њама њу-вои
 мама се прокојидије њу-вои Кошма
 "Њеда", с њама њу-вои (се њама
 с њама) њама се њама, њама
 а њама се те, а њама се те
 се те, се те се те раскојидије ма
 се те се те. Њеда се те се те
 се те се те се те се те се те.

Писмо Пере Тодоровића Павлу Аршинову, 1878

ПЕРА ТОДОРОВИЋ
1852 - 1907

Издавач

Библиотека Матице српске
Нови Сад
Матице српске 1

Уредник

Миро Вуксановић

Аутори Каталога

Ксенија Светличих и Ненад Дошлић

Припрема

Ксенија Светличих

Умножавање

Миранда Бадњар

Повез

Милорад Родић

Тираж

50 примерака